

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора філологічних наук, доцента,
завідувача кафедри англійської філології
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Ущиної Валентини Антонівни
на дисертацію **Кабірі Магди Хуссейн**
"САМОПРЕЗЕНТАЦІЯ ЯК СТРАТЕГІЯ
АНГЛОМОВНОГО ДИСКУРСУ"
(Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2018. – 244 с.),
подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
(спеціальність 10.02.04 – германські мови)

Проблеми самопрезентації, позиціонування, самості та ідентичності правомірно потрапляють у фокус досліджень сучасних вітчизняних і зарубіжних лінгвістів, оскільки відповідають пріоритетам антропоцентричного підходу до мови й мовлення. У зв'язку з розширенням комунікаційних ресурсів у сучасного індивіда стало значно більше можливостей говорити про самого себе, про свою персону і про своє місце в соціумі, внаслідок чого розширяється репертуар само- і взаємоідентифікувальних потреб і засобів (вербальних і невербальних) їх реалізації.

У нинішньому віртуалізованому комунікативному просторі процеси самопрезентації набувають рис само-брендингу, дозволяючи суб'єктам дискурсивної діяльності за допомогою мови не лише конструювати бажаний образ себе, а й створювати ілюзію глобальної видимості, яку британська дослідниця Еліс Марвік влучно називає "мікро-славою" (*micro-celebrity*) (Marwick 2015). За цих обставин **актуальність** дисертації Кабірі Магди Хуссейн не викликає жодних сумнівів, адже багато питань у цій царині ще не отримали достатнього висвітлення у лінгвістичних розвідках.

Самопрезентація у рецензованій праці досліджується як стратегія англомовного дискурсу, що також є безумовно актуальним, оскільки такий підхід до трактування самопрезентації дозволяє її розгляд як

фундаментального комунікативного інструмента, яким мовці користуються як для дискурсивного конструювання персональних ідентичностей, так і для вибудовування соціальних стосунків. Актуальним є також використаний у дисертації когнітивно-комунікативний підхід, що дозволив дисертантці з'ясувати стратегічні цілі та мовні засоби вербалізації "Я" в англomовному дискурсі. Актуальністю характеризуються висловлення, продуковані мовцем – суб'єктом англomовного дискурсу – з метою самопрезентації як **об'єкт** цієї наукової праці та стратегічні характеристики висловлень-самопрезентем як її **предмет**.

У праці вдало інтегровано здобутки різних комунікативно орієнтованих теорій вивчення мови, до яких передусім належать теорія мовленнєвих актів як частина лінгвопрагматики, когнітивні студії та дискурсологія. У світлі використаного когнітивно-комунікативного підходу увага дослідниці зосереджена не просто на властивостях мовних одиниць, а на когнітивних та комунікативних чинниках, що об'єктивовані у цих одиницях.

За своїми об'єктом і предметом, а також підходом до їх аналізу робота відповідає науковій темі "Когнітивно-дискурсивні дослідження мови та перекладу" (номер державної реєстрації 0114U004320), "Еколінгвістичний підхід до аналізу іноземних мов та процесу їх навчання в українських вишах" (номер державної реєстрації 0118U002092), що досліджується на факультеті іноземних мов Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Авторці вдалося успішно впоратися з поставленими **завданнями** дослідження, котрі чітко і послідовно окреслюють його основні вектори: систематизовано досвід аналізу самопрезентації в мовознавстві та інших гуманітарних науках; запропонована характеристика самопрезентації як когнітивно-комунікативної сутності; змодельовано комунікативну ситуацію самопрезентації; обґрунтовано статус самопрезентації як локальної дискурсивної стратегії; встановлено типологію мовленнєвих стратегій і

тактик самопрезентації та засобів їхньої реалізації в англomовному дискурсі; охарактеризовано висловлення-самопрезентми у їх зв'язку з різними мовленнєвими стратегіями; проаналізовано співвідношення самопрезентації з глобальними дискурсивними стратегіями.

Виконанню перерахованих завдань сприяв автентичний **матеріал** дослідження, що налічує 1373 висловлення-самопрезентми, дібрані з англomовних художніх літературних творів (загальним обсягом 1581 сторінка) та скриптів ігрових художніх фільмів і телесеріалів загальним обсягом 667 стандартних сторінок (час перегляду – близько 34 годин).

Свідченням **наукової новизни** вважаємо, передусім, оригінальну методологію, методику і відповідний категорійно-поняттєвий апарат когнітивно-комунікативного напрямку лінгвістики, задіяний у роботі. Здобувачка по-новому підходить до потрактування стратегії, описуючи її як реалізований намір мовця, сформований на ґрунті його знання, уявлень, бажань та потреб і покликаний досягти бажаної для суб'єкта мети (с. 189). Уперше здійснено комплексний аналіз самопрезентації як локальної стратегії англomовного дискурсу. Новою є модель комунікативної ситуації самопрезентації та характеристика висловлень-самопрезентом. Новизною характеризуються розроблені пошукачкою принципи моделювання та аналізу локальної дискурсивної стратегії самопрезентації та систематизація мовно-мовленнєвих, когнітивних і комунікативних характеристик висловлень-самопрезентом. Уперше виявлено і названо дискурсивні стратегії, що залучають самопрезентацію для досягнення локальних цілей.

Окреслені нами основні критерії наукової новизни дослідження, своєю чергою, дають підстави стверджувати, що рецензована наукова праця має також і **теоретичне значення**, зумовлене вагогим внеском у вирішення проблем дискурсології, когнітивної лінгвістики, комунікативної лінгвістики, і прагмалінгвістики. Результати дослідження сприятимуть подальшій розробці теорій самопрезентації, мовленнєвих актів, а також проблем,

пов'язаних з дослідженням ролі англійської мови у створенні образу мовця і встановленні соціальних стосунків між комунікантами.

Практична цінність поданої до захисту праці полягає в тому, що отримані результати можуть бути використані у лекційно-семінарських курсах зі стилістики, лексикології та теоретичної граматики англійської мови, у спецкурсах з лінгвопрагматики, лінгвокраїнознавства, теорії дискурсу, соціолінгвістики та конверсаційного аналізу, а також у складанні навчальних посібників, написанні курсових і дипломних робіт.

Апробацію результатів дисертації здійснено протягом 2014-2018 рр. на засіданнях кафедри теорії та практики перекладу англійської мови (сучасна назва – кафедра перекладознавства імені Миколи Лукаша) Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Основні положення і висновки дисертації було оприлюднено на 11 науково-практичних конференціях, 3 з яких – міжнародні.

Зміст автореферату віддзеркалює основні положення дисертації, які з усією повнотою відображено у 13-ти одноосібних публікаціях автора, загальним обсягом 4,5 умов. друк. арк., зокрема в 6-ти статтях у фахових виданнях України, одній закордонній статті та тезах семи конференцій.

Дисертація чітко **структурована** згідно з її дослідницькими завданнями. Вона складається зі вступу, чотирьох розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (363 найменування, у тому числі 94 – іноземними мовами), списку довідкових і лексикографічних джерел та списку джерел ілюстративного матеріалу, що нараховує 46 найменувань і додатків (всього 5), у яких подано таблиці, котрі узагальнюють результати аналізу мовного матеріалу.

У першому розділі "Теоретичні основи аналізу самопрезентації як стратегії англомовного дискурсу" систематизовано досвід вивчення самопрезентації у гуманітарній науці, виявлено дискурсну природу самопрезентації, змодельовано ситуацію самопрезентації, схарактеризовано самопрезентему як її продукт, визначено параметри дискурсу як середовища

її типової реалізації, обґрунтовано статус САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ як локальної дискурсивної стратегії та побудовано її гіпотетичну модель.

У другому розділі "Методологічні принципи аналізу самопрезентації як стратегії англомовного дискурсу" визначено загальні методологічні принципи дослідження, описано його матеріал та дослідницьку модель – алгоритм аналізу САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ як локальної стратегії англомовного дискурсу, подано процедури, інструментальні положення та методи науково-практичного аналізу.

Третій розділ "Мовленнєві стратегії самопрезентації в англомовному дискурсі" присвячено вивченню мовленнєвих стратегій і тактик САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ та сутнісних характеристик самопрезентем, що виконують різні тактичні / стратегічні завдання.

У четвертому розділі "Локальна стратегія самопрезентації у реалізації глобальних стратегій англомовного дискурсу" з'ясовано зв'язки САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ з глобальними стратегіями англомовного дискурсу, визначено особливості імплементації САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ для досягнення різних глобальних цілей та проаналізовано зв'язки між елементами структури САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ як локальної стратегії.

Оформлення роботи досить охайне й відповідає усім вимогам ДАК України. Матеріал викладений чітко й послідовно, що засвідчує лінгвістичну ерудицію авторки, її здібності до критичного аналізу існуючих підходів і теорій та креативного мислення. Академічного плагіату у дисертації не виявлено: всі ідеї та положення інших учених подано з покликанням на відповідні першоджерела.

Усі зазначені вище формальні і змістові аспекти дозволяють кваліфікувати дисертацію Кабірі М. Х. як завершене і самостійне лінгвістичне дослідження, що відповідає сучасному рівню наукових знань. Водночас, як і кожна оригінальна розвідка, робота не позбавлена недоліків та дискусійних моментів:

1. Самопрезентація як об'єкт рецензованого дослідження не може не викликати дискусій та непорозумінь. У переважній більшості сучасних робіт, присвячених цьому поняттю, самопрезентація трактується як всеохопна сутність, якою пронизані всі грані дискурсивної діяльності людини. Згідно такого підходу, будь-яка дискурсивна дія (чи то промовлене слово, чи то вираз обличчя) більшою чи меншою мірою маркує позиції мовця стосовно того чи іншого об'єкта, тим самим репрезентуючи його / її "Я". Відповідно, мені як прихильнику вищенаведених поглядів спочатку було важко погодитися з положенням стосовно локальності самопрезентації як дискурсивної стратегії. Проте, усвідомивши, що йдеться про "вузьке тлумачення самопрезентації" (с. 58) як мовленнєвого акту інтродукції суб'єкта дискурсивної діяльності у різних ситуаціях спілкування, вербальним втіленням якого виступає висловлення, назване самопрезентемою, я згодом була приємно вражена ретельністю і глибиною запропонованого аналізу. Утім, я все ж прошу пояснити, чи є, на Вашу думку, взаємозв'язок між самопрезентацією як локальною дискурсивною стратегією і самопрезентацією як невинним дискурсивним конструюванням людиною власної самості. І, якщо є, то у чому він полягає?

2. Авторка зазначає, що "параметри середовища реалізації самопрезентації визначено як англomовний (британський та американський) діалогічний інституційний або неінституційний дискурс" (с. 65). При цьому матеріалом для дослідження слугували фрагменти художнього та кінодискурсу. Залишилося незрозумілим, чи є все-таки відмінності між дискурсивною реалізацією стратегії самопрезентації в британській та американській лінгвокультурах? Чи зауважені специфічні риси самопрезентації в умовах інституційного та неінституційного дискурсу?

3. Тісно пов'язаним з попереднім є наше наступне зауваження, яке стосується аналізу фактичного матеріалу. Подекуди складається враження, що дисертантка захоплюється інтерпретацією ситуативних умов та стратегічних мотивів комунікантів, іноді зовсім забуваючи про аналіз власне

мовної специфіки матеріалу, що досліджується. У інших випадках наведені приклади недостатньо переконливо ілюструють заявлені міркування, як от на с. 126 стверджується, що у висловленні "*I just can't believe*" (приклад 74) «модальний складник представлений рамкою алетичного типу», у той час, як формули на кшталт *I believe, I don't believe, I know, I don't know, I consider etc.* можуть також виражати епістемічну модальність. Варто було б наводити ширший контекст повідомлення. Також важко погодитись з авторкою стосовно того, що такі самопрезентеми як "*Joe White*" (приклад 10, с. 101) або "*Dr. Gabrielle Asano*" (приклад 20, с. 103) доцільно називати імпліцитними (сс. 101-103). На мою думку, це звичайні еліптичні речення, характерні для діалогічної взаємодії.

4. Хоча стиль викладу положень у цілому справляє позитивне враження, певного удосконалення потребує структура роботи. Подекуди обширні теоретичні екскурси, місце яких у теоретико-методологічній частині, з'являються у третьому, або навіть у четвертому розділах (сс. 129-136, 154-156, 178-180). Бажано було б також уважніше віднестися до деяких термінів та понять, що згадуються спорадично або й одноразово, без належних визначень чи пояснень. Що таке, наприклад, «реальна модель самопрезентації» (с. 79)? Звідки взялась «субстратегія» (с. 155)? Як «синергійна природа стратегій» пов'язана з Вашим дослідженням (сс. 156-157)? Спостерігаються також формальні і стилістичні огріхи: русизми («являє собою» замість «є» (с. 26), «у свою чергу» замість «своєю чергою» (с. 86), «с» замість «з» (с. 34), «кітаянка» замість «китайка» (с. 116), хибодруки (сс. 29, 50, 56, 74, 78, 94) і пунктуаційні помилки (с. 28, 30, 106).

Наголошуємо на загальній позитивній оцінці роботи й підкреслюємо, що висловлені запитання та зауваження не стосуються її принципових положень, а мають винятково дискусійний характер. Вони не торкаються концепції, жодним чином не знижують загальну високу оцінку дисертації та не піддають сумніву вірогідність результатів.

На підставі ретельного аналізу дисертації, автореферату та основних публікацій констатуємо, що дисертація "Самопрезентація як стратегія англомовного дискурсу" є оригінальним завершеним дослідженням, яке за змістом та оформленням відповідає пп. 11, 13 "Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння звання старшого наукового співробітника", затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 656 від 19.08.2015 р. та № 1159 від 30.12.2015 р.), а його авторка, Кабірі Магда Хуссейн, заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.04 – германські мови.

Офіційний опонент:

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри англійської філології
Східноєвропейського національного університету
імені Лесі Українки

В. А. Ущина

Підпис д.ф.н., доц. Ущиної В.А. засвідчую.

Вчений секретар Східноєвропейського
національного університету імені Лесі Українки
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української літератури

Л. С. Семенюк

Відрук одержано 19.11.2018р.

Вчений секретар спецради Мр Т.Т. Морозова